

Lessuggesties Maatschappijleer

inleiding

Het vak maatschappijleer leent zich bij uitstek voor het behandelen van homoseksuele thematiek. Aanknopingspunten binnen het vak liggen bijvoorbeeld in de behandeling van de Nederlandse rechtsstaat en de bespreking van de pluriforme samenleving. Cultuur-historische verschillen in de omgang met seksualiteit zijn voor leerlingen uitermate interessant. Daarmee krijgen zij een goed inzicht in de ontwikkeling van de westerse maatschappij, ook in vergelijking met andere culturen.

enkele suggesties

- Artikel 1 van de Nederlandse Grondwet luidt: 'Allen die zich in Nederland bevinden worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.' Onder artikel 1 valt ook seksuele voorkeur. Discriminatie vanwege seksuele voorkeur mag dus niet, maar het gebeurt wel. Is dat rechtvaardig? En zo nee: wat kunnen we er als samenleving aan doen?

- In Nederland (en in veel andere landen) is het huwelijk inmiddels opengesteld voor mensen van hetzelfde geslacht. Wat zijn de argumenten voor dit 'homohuwelijk'? Wat zouden eventuele bezwaren kunnen zijn?

- Internationale migratie (voor werk of om politieke redenen) levert soms botsingen op rond opvattingen over seksualiteit. Een discussie hierover wekt meestal veel belangstelling bij leerlingen. Kunnen uiteenlopende opvattingen zoals die van traditionele moslims en christenen enerzijds en van humanisten en sommige homoseksuelen anderzijds naast elkaar bestaan?

- Iemand pesten of negeren vanwege zijn of haar seksuele voorkeur komt vaak voor. Op scholen of sportclubs bijvoorbeeld, maar ook op het werk of in de buurt. Soms gaat het om flauwe grapjes, soms om scheld- of vechtpartijen. Geweld tegen homoseksuelen ('potenrammen') lijkt zelfs een groeiend probleem. Moet de samenleving hier stelling tegen nemen? En hoe dan?

- Elk jaar is er in Amsterdam (en elders in de wereld) de Gay Pride, een trotse optocht van holebi's. Is zo'n manifestatie overdreven aandachttrekkerij of is het noodzakelijk om ruimte te blijven vragen voor diversiteit?

- In veel steden bestaat er een werkgroep voorlichting van het COC, die op uitnodiging gesprekken voert met groepen leerlingen. De impact van deze gesprekken is vooral dat leerlingen homoseksuelen 'van dichtbij' meemaken. Daardoor zien ze dat veel van hun eventuele vooroordelen niet kloppen.

meer informatie

- IHLIA, archief en informatiecentrum (Amsterdam, Leeuwarden): www.ihlia.nl

- www.movisie.nl (zoek op 'homo-emancipatie')

Lessuggesties Verzorging

inleiding

Homoseksualiteit past op verschillende manieren bij het vak verzorging. In dit vak gaat het onder meer voor jezelf en voor de ander te leren zorgen, en omgaan met elkaar is daarin een belangrijk thema. Bij de behandeling van onderwerpen als pesten of jeugdcultuur kan respect voor seksuele diversiteit prima aan de orde komen. Daarnaast maken seksualiteit en seksuele vorming een expliciet onderdeel uit van het vak.

enkele suggesties

- Wie bij zichzelf homoseksuele of lesbische gevoelens ontdekt, piekert vaak over de vraag of je het aan je familie of vrienden moet vertellen. Sommige jongeren hebben goede redenen om het er helemaal niet over te hebben. Homoseksualiteit is soms nog lang niet zo geaccepteerd als het lijkt. Hoe kunnen jongeren elkaar helpen om op een veilige manier zichzelf te zijn? Bespreek hoe vervelend het voelt als je veroordeeld of afgewezen wordt.

- Houd een groepsgesprek over vooroordelen over homo's en lesbiennes. Veel mensen denken bijvoorbeeld dat alle lesbische meiden kort haar hebben en heel stoer doen. Of dat alle homo's verwijfd zijn. Homo's en lesbo's heb je echter in alle soorten en maten. Net als hetero's; die zijn ook niet allemaal hetzelfde.

- Rond homoseksualiteit bestaan veel vooroordelen en stereotypen. Veel daarvan zijn gebaseerd op ideeën en normen over mannen- en vrouwenrollen. Wat is eigenlijk 'typisch' mannelijk en vrouwelijk? En welk verband bestaat er tussen bepaalde opvattingen over sekserollen, en meningen of ideeën over seksuele diversiteit?

- Alto, Gabber, Hiphop, Jungle, Mellow, Metal, Normaal, R&B, Gothic en Skate. Zomaar een greep uit de talloze moderne jeugdculturen. Elke subcultuur heeft eigen regels, gewoontes en waarden en normen. Hoeveel ruimte is er voor 'anders zijn' binnen deze jeugdculturen?

- Leerlingen die vanuit hun interesse in verzorging later zelf voor een beroep in de zorg kiezen, krijgen in de toekomst ook te maken met mensen met een niet-heteroseksuele voorkeur. Hoe ga je daar mee om in je dagelijkse beroepsuitoefening?

meer informatie

- www.schoolbieb.nl (zoek op 'homoseksualiteit')
- www.verzorgingslokaal.nl/nvdv/

Lessuggesties Biologie

inleiding

Bij het vak biologie leren jongeren niet alleen feiten over mens en natuur. Zij worden zich ook bewust van wat leven is, en ontwikkelen respect en gevoel van verantwoordelijkheid voor het leven als totaliteit. Ze raken vertrouwd met biologische toepassingen in het persoonlijk leven (onder meer op het terrein van gezondheid en seksualiteit) en kunnen biologische aspecten in maatschappelijk situaties herkennen en waarderen. Dit alles leent zich voor een expliciete behandeling van seksuele voorkeur als onderdeel van het (menselijke) leven.

enkele suggesties

- In de puberteit vinden grote veranderingen in het lichaam plaats. Ook het gedrag verandert. Pubers zijn op zoek naar hun identiteit. Ze voelen zich vaker onzeker over zichzelf, niet zelden ook over hun seksuele voorkeur. Bespreek het verschil tussen identiteit, gedrag en voorkeur. Je bent 'homoseksueel' als je jezelf zo noemt; daarmee zeg je iets over je identiteit. Maar je kunt ook homoseksueel gedrag vertonen zonder dat je het 'bent'.

- Homoseksualiteit wordt soms 'tegennatuurlijk' genoemd. Is die opvatting vol te houden als je bedenkt dat niet-heteroseksueel gedrag van alle tijden en van alle culturen is? Of als biologen onder dieren veel seksueel gedrag tussen exemplaren van hetzelfde geslacht hebben waargenomen? Bespreek het idee van 'natuurlijkheid'. Hoeveel cultuur zit er in de menselijke natuur? En hoe natuurlijk kun je als mens eigenlijk zijn?

- Bij homoseksualiteit denken veel mensen in eerste instantie aan mannen of jongens onder elkaar. Bespreek bij de behandeling van homoseksualiteit daarom ook expliciet lesbische seks, biseksualiteit en de transgender-thematiek (zie ook de volgende suggestie).

- Naar schatting heeft 5 procent van de Nederlanders een 'ambivalente genderidentiteit'. Zij voelen zich lichamelijk of psychisch niet helemaal man of vrouw. Gender verwijst naar begrippen als identiteit, genderrolgedrag (gedrag dat binnen een bepaalde maatschappij gebruikelijk wordt geacht voor man of vrouw), lichamelijk geslacht en seksuele oriëntatie. Zowel biologische als culturele factoren dragen bij aan de wording van 'mannen' en 'vrouwen' met diverse seksuele voorkeuren. Hoe 'natuurlijk' is een vastomlijnde genderidentiteit?

- Hiv en aids zijn geen 'homoziekte', zoals lange tijd is gedacht. Toch is het van belang om bij voorlichting over hiv (maar ook bijvoorbeeld over andere seksueel overdraagbare aandoeningen als hepatitis c) aandacht te besteden aan risicovolle (homo)seksuele technieken (zoals anale gemeenschap).

meer informatie

- www.continuum.nl, digitaal tijdschrift over genderdiversiteit en transgender
- www.seksuelevorming.nl

Lessuggesties Levensbeschouwing

inleiding

Uit het recente onderzoek 'Steeds gewoner, nooit gewoon. Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland' van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) blijkt dat kerkelijkheid een van de factoren is die invloed heeft op de acceptatie van homoseksualiteit. Mensen die religie enigszins tot zeer belangrijk vinden, hebben een negatievere attitude ten opzichte van homoseksualiteit dan mensen die niet religieus zijn. Een mooie aanleiding om in het vak levensbeschouwing de thematiek van homoseksualiteit aan de orde te stellen. Hoe kijken leerlingen vanuit hun levensbeschouwelijke opvattingen aan tegen seksuele diversiteit?

enkele suggesties

- In Nederland hebben we godsdienstvrijheid, maar ook vrijheid van meningsuiting en een antidiscriminatiebeginsel. Hoe deze uitgangspunten zich met elkaar verhouden, is een prachtig thema om te bespreken binnen het vak levensbeschouwing. Waar botsen deze principes? Weegt het ene beginsel zwaarder dan het andere? Hoe maken we als samenleving rechtvaardige afwegingen? En hoe ga je hier als individu mee om, zonder je eigen levensbeschouwelijke opvattingen geweld aan te doen?

- Bij homoseksualiteit staan begrippen als vrijwilligheid en gelijkwaardigheid centraal. Door homoseksualiteit niet als apart thema te bespreken, maar breder aan te sluiten bij de belevingswereld van leerlingen, komt het gesprek in een ruimer kader van de relatie tussen seksualiteit en geloof te staan. Begin bijvoorbeeld met het bespreken van de liefde tussen een moslimmeisje en een niet-moslimjongen. Dit meisje ervaart ook moeilijkheden vanuit de religie en vanuit haar omgeving. Zo'n voorbeeld haalt het voorbeeld van homoseksuelen dichter bij de belevingswereld van heteroseksuele jongeren.

- Sommige bijbel- en koranlezers interpreteren teksten over (homo)seksualiteit negatief. Toch kunnen veel van deze teksten ook genuanceerder worden gelezen. Laat leerlingen vanuit diverse levensbeschouwelijke overtuigingen samen op zoek gaan naar religieuze teksten over seksualiteit. Laat ze onderzoeken welke verschillende interpretaties er van deze teksten bestaan. Uitgangspunt: er is niet één waarheid.

- Veel godsdienstige mensen zeggen tolerant te staan tegenover mensen met een niet-heteroseksuele voorkeur. Iedereen mag voelen wat hij of zij voelt, zeggen ze, je mag er alleen niet naar handelen. Met andere woorden: je mag het dus wel zijn, maar mag het niet doen. Is dat inderdaad een tolerante houding? Of dwing je mensen dan toch om een belangrijk deel van zichzelf te ontkennen?

meer informatie

- <http://dedialoog.nu>, de website van de Brede Maatschappelijke Dialoog over Homoseksualiteit, Religie, Levensbeschouwing, Cultuur en Ethiek
- www.allesovergay.nl (zie de vragen 25, 26 en 27 over drie grote religies en homoseksualiteit)

Lessuggesties Lichamelijke opvoeding

inleiding

Bij sport worden typisch 'mannelijke' eigenschappen als kracht, uithoudingsvermogen en winnen hoog gewaardeerd. Het vooroordeel dat (mannelijke) homo's niet kunnen sporten is hardnekkig. Slechte prestaties worden gekoppeld aan het 'geen echte man' – een 'mietje' – zijn. Ook meiden kunnen last hebben van de tamelijk strikte man-vrouw rolpatronen die in de sportwereld soms nog heersen. Lessen lichamelijke opvoeding bieden een prima aanknopingspunt om te benadrukken dat mensen misschien niet gelijk zijn, maar in alle gevallen wél gelijkwaardig.

enkele suggesties

- De docent lichamelijke opvoeding is een belangrijk rolmodel voor leerlingen. In deze rol geeft hij of zij actief vorm aan sportiviteit. De docent geeft het goede voorbeeld door positief gedrag te tonen en in woord en daad te laten merken dat het belangrijk is dat iedereen in zijn of haar waarde wordt gelaten. Iedereen mag meedoen en komt aan de beurt. Maatstaf voor sportief gedrag: goed samenwerken, teamgeest en elkaar niet uitsluiten.

- Het is belangrijk in de lessen niet alleen competitie in te bouwen, maar ook samenwerking door teamwerk. Laat leerlingen bijvoorbeeld ook samen de spullen klaarzetten en opruimen. Als leerlingen meer samenwerken en samen (leuke) dingen doen, wordt de tolerantie naar elkaar toe vaak groter. Zorg bij meer competitieve activiteiten dat de strijd sportief blijft en niet ontardt in uitsluiting van leerlingen die niet goed kunnen meekomen.

- Een negatieve houding tegenover seksuele diversiteit is geworteld in seksistische ideeën en zogeheten 'heteronormativiteit'. Discriminatie gebeurt lang niet altijd opzettelijk, maar ontstaat vaak indirect en onbedoeld. Bijvoorbeeld door het uitschelden voor 'homo', of een uitroep als: 'Je bent toch geen mietje?' Bij mensen die (nog) niet zeker zijn over hun seksuele voorkeur, kan vooral die laatste opmerking verkeerd vallen. Negeer zulke opmerkingen niet, maar reageer er (misschien gespeeld) verbaasd op. Door vragen te stellen over het waarom van zo'n opmerking, kan de docent vooroordelen bespreekbaar maken.

- Overweeg een thematisch deel van de gymles, bijvoorbeeld in de vorm van een groepsgesprek over typische mannen- en vrouwensporten, of over het verschil tussen discriminatie en gerechtvaardigd onderscheid in de sport. Interessant is ook een discussie over het bestaan van eigen sportclubs voor holebi's en de organisatie van de Gay Games.

meer informatie

- www.edudivers.nl, zoek op tips voor het omgaan met homoseksualiteit in de gymles
- www.gymleraren.nl
- www.gaygames.com
- www.homosport.nl

Lessuggesties Nederlands

inleiding

Een goede manier om aan te geven dat homoseksualiteit bespreekbaar is, zonder het 'speciaal' te maken, is het thema te integreren in de normale lessen. In het vak Nederlands (en bij andere talen) kan dat door af en toe aandacht te besteden aan literatuur met homoseksuele of lesbische thema's. Ook kan de docent met leerlingen bespreken hoe de seksuele voorkeur van een schrijver invloed heeft op zijn of haar werk. 'Terloopse' aandacht voor seksuele diversiteit werkt in het algemeen positief op de beeldvorming bij leerlingen in het algemeen. Daarnaast heeft een dergelijke aanpak een belangrijk ondersteunende functie voor (potentiële) holebi-leerlingen.

enkele suggesties

- Bij diverse grote Nederlandse schrijvers vormen homoseksuele thema's een belangrijk onderdeel van hun werk. Denk aan Gerard Reve, Hans Kellendonk, Maarten 't Hart, Jaap Harten, Anna Blaman en een klassieke auteur als Louis Couperus. Recent is er veel jeugdliteratuur verschenen die homoseksualiteit behandelt. Erg mooi is de Groene Bloem-trilogie van Floortje Zwigtmán ('...een vrouwelijke Charles Dickens'). De boeken beschrijven een kleurrijke reis van hoofdpersoon Adrian door het Londen van eind 19^e eeuw.

- Ook in de Arabische literatuur of Nederlandse literatuur door Arabische schrijvers, bestaan voorbeelden van auteurs die homothema's aansnijden. Denk aan klassieke schrijvers als Haroen Al-Rashid en Abu Nuwas. Een recent jeugdboek is 'Blijf van me af!' van Mohamed Sahli, over de homoseksuele gevoelens van een Marokkaanse jongen. Daarnaast zijn schrijvers met een Surinaamse of een andere niet-Nederlandse achtergrond interessant, zoals Astrid Roemer, Joanna Werners, Hans Sahar, Edgar Cairo en Leo Henri Frazier.

- In de videotheek zijn veel films met homo- of lesbische thema's te leen, zoals 'Desert Hearts', 'Beautiful Thing' of 'Fucking Åmål'.

- Kijk op YouTube naar leuke fragmenten van cabaretiers of mooie songs over homothema's. Denk aan Marijke Boon, La Pat of Kadanz, of aan Marc Marie Huijbregts, Sarah Kroos, Claudia de Breij, Andre van Duin of Paul de Leeuw.

- Een hilarische werkvorm is 'Interview met een hetero', waarin de rollen eens zijn omgedraaid en homoseksualiteit de norm is. In een fictief interview van een dappere hetero die ervoor uit durft te komen, worden vragen gesteld als: 'Hoe ben je erachter gekomen dat je hetero bent?', 'Hoe reageerden je moeders?' en 'Ik kan me eigenlijk niet veel voor stellen bij een man en een vrouw in bed, met zulke verschillende lichamen. Ik durf het eigenlijk niet te vragen: Hoe doen jullie het nou?' Op www.empower-ls.com staat een volledige uitwerking van deze werkvorm.

meer informatie

www.vrolijk.nu

www.savannahbay.nl

www.feeks.nl

Lessuggesties Engels

inleiding

Een goede manier om aan te geven dat homoseksualiteit bespreekbaar is, zonder het 'speciaal' te maken, is het thema te integreren in de normale lessen. In het vak Engels (en bij andere talen) kan dat door af en toe aandacht te besteden aan literatuur met homoseksuele of lesbische thema's. Ook kan de docent met leerlingen bespreken hoe de seksuele voorkeur van een schrijver invloed heeft op zijn of haar werk. 'Terloopse' aandacht voor seksuele diversiteit werkt in het algemeen positief op de beeldvorming bij leerlingen in het algemeen. Daarnaast heeft een dergelijke aanpak een belangrijk ondersteunende functie voor (potentiële) holebi-leerlingen.

enkele suggesties

- Bij diverse grote Engelstalige schrijvers vormen homoseksuele thema's een belangrijk onderdeel van hun werk. Denk aan klassieke auteurs als Oscar Wilde en William Shakespeare, of schrijvers als Virginia Woolf, Michael Cunningham, Christopher Isherwood of Edmund White. Een mooi jeugdboek is 'Dance on my grave' van Aidan Chambers (ook in het Nederlands vertaald), over twee jongens en hun intense liefde. Hal's vriend Barry verongelukt op zijn motor. Hal wordt gearresteerd, dansend op Barry's graf. Bij de politie zwijgt hij, maar in een schriftje onthult hij stilaan hun grootse zomerliefde.

- Bij de videotheek zijn veel films met homo- of lesbische thema's te lenen, zoals 'Desert Hearts', 'Beautiful Thing' of 'Fucking Åmål'. Een vrij recente kaskraker is 'Brokeback Mountain' is een Amerikaanse film van regisseur Ang Lee, gebaseerd op het gelijknamige korte verhaal van Annie Proulx. Interessant is ook de soapserie 'Queer as Folk'. Er is een Amerikaans/Canadese versie, die gebaseerd is op een Britse serie met dezelfde naam.

- Kijk op YouTube naar leuke fragmenten van standup comedians of mooie songs over homothema's. Denk aan Margareth Cho, Michele Balan of Bob Smith. Interessant musici zijn bijvoorbeeld Morrissey (voorheen The Smiths) en k.d. lang.

- Interessant discussiethema is het (omstreden) 'don't ask, don't tell'-beleid van homoseksualiteit in het Amerikaanse leger. Niemand vraagt een ander naar zijn of haar seksuele voorkeur, maar daar staat tegenover dat een holebi er ook niet zelf over mag vertellen op straffe van ontslag. Mooi voorbeeld van (stilzwijgende) tolerantie, of juist een slecht voorbeeld van hypocrisie?

meer informatie

www.vrolijk.nu

www.savannahbay.nl

www.feeks.nl

Lessuggesties Duits

inleiding

Een goede manier om aan te geven dat homoseksualiteit bespreekbaar is, zonder het 'speciaal' te maken, is het thema te integreren in de normale lessen. In het vak Engels (en bij andere talen) kan dat door af en toe aandacht te besteden aan literatuur met homoseksuele of lesbische thema's. Ook kan de docent met leerlingen bespreken hoe de seksuele voorkeur van een schrijver invloed heeft op zijn of haar werk. 'Terloopse' aandacht voor seksuele diversiteit werkt in het algemeen positief op de beeldvorming bij leerlingen in het algemeen. Daarnaast heeft een dergelijke aanpak een belangrijk ondersteunende functie voor (potentiële) holebi-leerlingen.

enkele suggesties

- Bij diverse grote Duitstalige schrijvers vormen homoseksuele thema's een belangrijk onderdeel van hun werk. Denk aan klassieke auteurs als Thomas Mann en diens zoon Klaus, of meer recente schrijvers als Detlev Meyer, Mirjam Müntefering en Ronald M. Schernikau. Een leuk jeugdboek is 'Rückenwind' van Max Urlacher, een liefdesgeschiedenis over een homoseksuele voetballer. Erg grappig zijn ook de strips van Ralf König, die de draak steken met het homoleven.

- Veel Duitse films schuwen homoseksualiteit als thematiek niet. Rainer Werner Fassbinder en Rosa von Praunheim zijn beroemdheden. Klassiek is verder de verfilming door Luchino Visconti van het boek 'Der Tod in Venedig' van Thomas Mann. Een andere klassieker is 'Taxi zum Klo' van Frank Ripploh. Recent is 'Was am Ende zählt' van Julia von Heinz, over twee 15-jarige meiden die het zonder familie moeten zien te redden.

- Een onvermijdelijk thema in de Duitse geschiedenis is het lot van homoseksuelen onder het nazibewind. Ook in Nederland hebben homoseksuelen hieronder geleden tijdens de bezetting door de Duitsers. Vanaf eind april 2006 reist een tentoonstelling door Nederland die geheel gewijd is aan vervolging en verzet van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen onder de nazi's en de Duitse bezetting. Meer informatie over de tentoonstelling 'Wie kan ik nog vertrouwen?' is te vinden op www.vertrouwen.nu. Over de situatie in Duitsland is materiaal verkrijgbaar via www.schwulesmuseum.de. Belangrijk is ook de website www.gedenkort.de, een gedenkplaats voor homoseksuele slachtoffers van het nazibewind.

meer informatie

www.vrolijk.nu

www.savannahbay.nl

www.feeks.nl

www.gay-and-lesbianbooks.de